

HUKUK VE POLİTİKA KISKACINDA BEDEN

Metin BECERMEN¹

Eğer bir tapınak kurulacaksa bir tapınak yıkılmalıdır: Yasadır bu –Tersini gösterecek varsa beri gelsin!... Her defasında, ne kadar çok hakikat yanlış anlaşılmalı, karalanmalı, ne kadar çok yalan kutsallaştırılıp, ne kadar çok vicdan bozulmalı ne kadar çok “Tanrı” kurban edilmeliydi. Biz modern insanlar, bizler binlerce yılın kendine, kendindeki hayvanın işkence etmenin, vicdanı canlı canlı kesip biçmenin mirasçıları: Budur bizim en uzun çabamız, bize özgü sanatçılık belki, ama ne olursa olsun incelmışliğimiz, beğeni şımarıklığımız (Nietzsche 2001: 93).

Beden yüzyıllardır düşünmenin merkezi konusu olmuştur. Politika ve hukuk da –tabi ki bunları birbirinden koparmanın güçlüğü de göz önünde bulundurularak- beden’i hep nesne edinmişlerdir. Yani beden daima politikanın ve hukukun konusu olmuştur. Ancak sadece politika ve hukukun değil felsefenin ve dinsel söylemin de konusu olmuştur. Hayatı anlamaya dönük bütün sorgulamaların ortak nesnesi beden’dir.

Platon Phaidon diyalogunda bedeninin ruh için bir hapisane olduğunu ve ruhun “özgürlüğe” kavuşabilmesi için bedenden, bu dünyada, bir an önce kurtulması gerektiğini dile getirir. Bu şekilde bedensel hazlardan kaçınılarak ruhsal hazlara yönelmek gerekir (Phaidon: 64-b). Platon’un bu düşüncesi Aristoteles’te başka bir şekilde etkisini gösterir. Aristoteles haz isteminin ruhun/akılın etkisinin azalması sonucu ortaya çıktığını belirtir (Nikomakhos’a Etik: 1149 b20 - 1153 b9). Haz derken de kast ettiği bedensel hazlardır. Aristoteles için de önemli olan ruhsal/akılsal hazlardır. Ancak Aristoteles’in bireysellik ilkesi olarak gördüğü belirlenmiş madde, yani bu et ve bu kemikten oluşan madde, beden konusunu ele alırken bize bir dayanak noktası olabilir.

Öte yandan, Plotinos ise, kendi varlıksal dizisinde maddesel olana bağlı olarak insan bedenine ilişkin görüşlerini Platon’un çizgisini sürdürerek ortaya koyar. Onda da beden maddi yanı nedeniyle “aşağı” bir yapıya sahiptir (Çotuksöken-Babür 1989: 39). Plotinos’un bu görüşleri Hıristiyan düşüncesinde önemli bir zemin bulur ve Hıristiyanlığın düşünüş öğretisi ile örtüşür. Hıristiyan düşüncesinde de beden ve bedensel istemler düşük ve aşağı istemlerdir; haz ve hazza iten şeylerin başında beden gelir. Dolayısıyla, haz bir şekilde denetim altına alınmalı ve ruh –iman aracılığıyla- serbest bırakılmalıdır.

Descartes ile birlikte Ortaçağın Tanrı-özne’sinin yerini İnsan-özne’nin almasıyla modern düşünce doğmaya başlamıştır. Descartes’in zihin-beden dualizmi modern düşünceye rengini vermiştir. Modern düşünce bu gibi dualizmler üzerinde hareket etmiştir. Modern

¹ Doç. Dr. Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü.

dönem boyunca –özellikle Descartes’ın zihin-beden dualizminden dolayı- beden ve bedensel isteklerin göz ardı edilmesine devam edilmiştir. Akla güvenin en yüksek noktasına ulaştığı Aydınlanma döneminde de bunun böyle olduğu görülmektedir. Ancak, Aydınlanma döneminde dinin etkisi bir yönden azalmışken bir başka yönden entelektüel hayatı ve toplumsal yaşantıyı biçimlendirmeye devam etmiştir. Bunun nedenlerinde biri, artık Hıristiyan düşüncesinin felsefi düşünüş içerisinde erimesidir. Öyle ki, her şeyin son yargı mercii olan “akıl”, artık tanrısal bir akıl bağlamında ve yaşamın her alanına yayılan bir çerçevede düşünülüp ele alınırken, beden aklın ötekisi olarak görülmüştür. Ama insanın, sadece, “akıl” temelinde açıklanabilecek bir varlık olmadığı; onun bir de doğasından gelen istemlerinin, hem de “oldukça insani olan” istemlerinin var olduğu görülür. Bu istemlerini gerçekleştirirken de, beden, akıldan kopuk bir şekilde ele alınmaz.

Kürtajın, sezaryenle doğumun tartışıldığı günümüzde, beden’in sadece politik ya da hukuki bir temelde ele alınması durumuyla her zaman karşılaşıyoruz. Çoğunlukla hukuksal tartışmaları yönlendiren şey politik, dinsel ya da ahlaksal endişelerdir. Açlık grevleri de soruna başka bir perspektif kazandırıyor. Bunlara hukuki açıdan baktığımızda her düzenleme veya girişimin beden’in düzenlenmesi, biçimlendirilmesi, bir “beden ekonomisi” bağlamında yapılmaya çalışıldığı görülmektedir. Hukuki zemindeki tartışmaların o bedenin “sahibi” olan birey ihmali edilerek yapıldığı görülmektedir. Hukuk dışındaki bütün değerlendirmelerin ya politik ya ahlaksal ya da dinsel bakışla ele alındığı söylenebilir. Gerçi hukuk ile politika arasında doğrudan bir ilişki olduğu da açıktır. Bu bağlamda hukukun ve politikanın birbiriyle iç içe olduğunu söyleyebiliriz –her ne kadar hukukun bağımsız bir alan, bir disiplin olduğu söylene de. Ancak gerek hukuksal gerekse politik bir özne olarak bir “beden ekonomisi” çerçevesinde ele alınması, bireyin yapı bütünlüğüne bir müdahaleyi de beraberinde getirmektedir. Bu noktada sözü felsefeye, Nietzsche ve Foucault gibi iki önemli filozofa –zamanı geldiğinde bu konuya dönmek üzere- bırakalım.

Felsefe tarihinde önemli bir yere sahip olan Nietzsche’nin düşünceleri bizim için ufuk açıcı bir öneme sahiptir. Nietzsche, *Ahlakın Soykütüğü Üstüne* kitabının ikinci bölümünde çeşitli ceza şekillerinden söz eder. Bu ceza şekilleri iktidar merciinin, yani gücü elinde bulunduranların uyguladığı çeşitli ceza yöntemleridir. Amaç, bir şekilde, adaleti sağlamak ve hükümdarın gücünü/iktidarını halka ve diğer uluslara göstermektir. Bu konuda Almanların –elbette ki diğer ulusların da- uyguladığı bazı cezalandırma yöntemleri şunlardır: değirmen taşlarının suçlunun kafasına atıldığı taşlama yöntemi, tekerleğe bağlanıp öldürülme, kazığa oturtma, ata bağlayıp parçalarını ayırma, suçluyu yağda ya da şarapta kaynatma, canlı canlı derinsi yüzme, göğsünü açıp etlerini doğrama ve suçluyu balla sıvayıp kızgın güneşte sineklere terk etme. Nietzsche için, bunlar Almanların, temeldeki kaba içgüdülerine egemen olmak amacıyla, kendilerine bir bellek yaratmak için kullandıkları “korkunç” araçlardır. “Bu çeşit bellek yardımıyla, sonunda “akla” ulaşılır!- Ah, akıl, ciddilik, duygulara egemen olma, derin düşünme denilen bu tüm iç karartıcı şeyler, bütün bu insanlığın ayrıcalığı, seçkin parçaları: Ne de pahalı ödetiyorsunuz bedelinizi! Ne denli çok kan ve zulüm yatıyor, bütün bu “iyi şeyler”in altında!...” (Nietzsche 2001:60-1).

Nietzsche’ye göre, “İnsanlık tarihinin upuzun akışı boyunca, cezalandırma, suç işlemiş kişinin eylemlerinden sorumlu *olması*, böylece de yalnızca suçların cezalandırılması gerektiği düşünden *değil* de: - aksine, anababaların hâlâ çocuklarını zarar ziyan karşısında duydukları, zarar verene yöneltilmiş öfkeden dolayı cezalandırmakta oluşlarından- gerçekleşmiş, böyle bir öfke, her zarar ziyanın bir *bedeli* vardır, suçluya acı verse bile kesinlikle bu bedel ödenmelidir düşüncesiyle denetim altına alınmış, kılık değiştirmiş. –Çok eski, kökü derinlerde, belki de şimdiye dek kökü kazınamayan bu düşünce, gücünü nereden alıyor? Acının, zarar ziyanın bedeli oluşundan mı?” (Nietzsche 2001: 62). Nietzsche, bunun “hukuk insanı” düşüncesi kadar eski, borçlu ile alacaklı arasındaki sözleşme ilişkisinden kaynaklandığını ve bize alım, satım, iflas, alışveriş temel formlarını yeniden gösterdiğini belirtir. “Bu şekilde, borçlu, borcunu ödeyeceğine dair verdiği sözün güvenilir olduğunu göstermek, verdiği söze kutsallık ve ciddilik garantisi sağlamak, borcunu ödemenin bir ödev, bir yükümlülük olduğunu vicdanına telkin etmek için, alacaklıyla bir sözleşme yapar ve borcunu ödemediğinde, “sahip” olduğu başka bir şeyi onun yerine ödeyeceğine söz verir, üzerinde gücü olduğu bir şeyi, örneğin, bedenini, ya da karısını, özgürlüğünü hatta yaşamını bile...” (Nietzsche 2001: 62-3). Böylece, alacaklı borçlunun bedenine her türlü alçakça şeyi yapabilir, örneğin borcuna uygun olarak borçlunun bedeninden bir parça kesebilir.

Nietzsche’ye göre, alacaklıya, gücünü güçsüz üzerine yöneltebilmenin, yaptığından zevk almak için borçlu olana kötü bir şey yapmanın şehvet dolu sevincinin, yakıp yıkma hazzının verdiği bir gönül rahatlığı sağlanır. Bu haz, alacaklının toplumsal konumu düştükçe büyümeye başlar ve ona çok tatlı bir şey gibi gelebilir. Kendisinin altında olan birini aşağılama ve hırpalama duygusunu tadar. Bu noktada Nietzsche şöyle der: “Başkalarının acı çekişini görmek, mutlu kılar insanı, başkalarına acı vermek daha da mutlu: Bu çetin bir sözdür ama, eski güçlü, insani, çok insani ilkedir, maymunlar bile imza atabilir altına: Bu çok tuhaf zulümleri tasarlamakla insanları öncelediler, onların “başlangıcı” oldular. Zulümsüz şenlik olmaz: İşte, en uzun, en eski insanlık tarihinin öğrettiği bu –cezada bile şenlikli birçok şey var!-” (Nietzsche 2001: 65).

Nietzsche, adaletin, “Her şeyin bir bedeli vardır, her şeyin bedeli ödenmelidir” denerek başladığını söyler (Nietzsche 2001: 71). Suç ve ceza ilişkisi bağlamında bu bedel ödetilir ve böylece adalet yerini bulur. Öte yandan, Nietzsche, ceza aracılığıyla sadece beden üzerinde bir denetimin sağlanabileceğini, adaletin hiç de gerçekleştiremeyeceğini dile getirir. Cezalandırma eyleminin sonucunda insanda ve insani yaşam tarzında bir iyileşme sağlanamamıştır. Daha da önemlisi insandaki içgüdü törpülenmiş, insan güdükleştirilmiştir. “İnsan ve hayvanlarda, genel olarak cezayla sağlanan şey, korkunun artması, akıllı tutumun güçlendirilmesi, arzuların denetlenmesi olmuştur: Böylece ceza insanları evcilleştirmiş ama onu “daha iyi” yapmamıştır, -daha da haklı olarak bunun tersi bile söylenebilir” (Nietzsche 2001: 81-2).

Ceza uygulamasında şiddetin rolü üzerinde duran Foucault, modern dönemde bu uygulamanın nasıl bir dönüşüme uğradığını ve insan bedeni üzerinde şiddet uygulayarak kendi-

ni ifade eden iktidarın, zamanla bedeni kapatarak, gözetleyerek ve disipline ederek kendini gösterdiğini belirtir.

Foucault'ya göre kapatma 17. yüzyıla özgü bir kuramsal yaratıdır. Kapatma, daha başlangıç aşamasında Ortaçağ'da uygulanan hapsedmeyle hiçbir ortak yanı olmayan bir genişliğe ulaşmıştır. Bu kapatmanın ekonomik ve toplumsal tedbir olarak bir icat değeri vardır. Başlangıçta ayırt edilmeden bütün yoksullar, dilenciler ve deliler gibi toplumdan dışlanan bütün insanlar aynı yerlerde tutulurken, zamanla hastane, hapisane, tımarhane gibi yerlere kapatılmıştır. Öte yandan, kapatma, akıl bozukluğu tarihi içinde belirleyici bir ana işaret etmektedir. Bu, deliliğin, fakirliğin, çalışmaya uygun olmamanın, toplumsal yapıyla bütünleşme olanaksızlığının farkına varıldığı; deliliğin toplumun sorunlarıyla bütünleşmeye başladığı andır. "Fakirliğe atfedilen yeni anlamlar, çalışma zorunluluğuna verilen yeni önem ve ona bağlanan bütün ahlaki değerler, deliliğe ilişkin deneyi uzaktan belirlemekte ve onun anlamını saptırmaktadırlar" (Foucault 1995: 123-4).

Foucault, *Hapishanenin Doğuşu* kitabında Damiens adlı bir mahkumun cezasının infazıyla ilgili olarak detaylı bir bilgi vermektedir. Buna göre, "Damiens 2 Mart 1757'de 'Paris kilisesinin cümle kapısının önünde, suçunu herkesin karşısında itiraf etmeye' mahkum edilmişti; buraya 'elinde yanar halde bulunan iki libre ağırlığındaki bir meşaleyi taşıyarak, üzerinde bir gömlekten başka bir şey olmadığı halde, iki tekerlekli bir yük arabasında götürülecekti; sonra aynı yük arabasıyla Grève meydanına götürülecek ve burada kurulmuş olan darağacına çıkartılarak memeleri, kolları, kalçaları, baldırları kızgın kerpetenle çekilecek; babasını öldürdüğü bıçağı sağ elinde tutulacak ve kerpetenle çekilen yerlerine erimiş kurşun, kaynar yağ, kaynar reçine ve birlikte eritilen balmumu ile kükürt dökülecek, sonra da bedeni dört ata çekirilerek parçalanacak ve vücudu ateşte yakılacak, kül haline getirilecek ve bu küller rüzgara savrulacaktır'" (Foucault 1992: 3).

Burada, açıkça görüldüğü üzere, şiddete ve işkenceye maruz kalan insanın "beden"idir. Mahkumun ağzından Tanrıya yakarmaktan başka bir söz duyulmaz. Çünkü o anda hem cezayı infaz edenler hem de bu uygulamayı seyredenler ona yardım edecek durumda değildirler. İzleyenlerin, kendilerini, seyretmenin zevkine verdikleri bu kanlı gösteride kral, iktidarını beden üzerinde uygulanan şiddet aracılığıyla bütün herkese gösterir/bildirir. İşkence içinde sorguya çekilen beden, suçun uygulama noktasını ve hakikatin çekilip çıkarıldığı yeri meydana getirir (Foucault 1992: 52).

Foucault'ya göre, adli işkenceyi siyasal ve ayinsel çerçeve olarak da anlamak gerekir. İşkence, iktidarın kendini dışa vurduğu törenler arasında yer alır. "Azap çekirme adaleti yerine getirmektedir, iktidarı yeniden işler kılmaktaydı" (Foucault 1992: 61). Bu törensel uygulamayla, yasaya iktidarını veren güç ilişkisi ortaya çıkar. Foucault, halkın önünde gerçekleştirilen bu infazda iki güçten söz eder. Bunlardan biri zafer diğeri ise mücadeledir. Buradaki törensel uygulamada suçluyla kral arasında sonu önceden belli olan bir savaş sona erdirilir. Hükümdar böylece, güçsüz duruma düşürdükleri üzerinden iktidarını açığa vurur (Foucault 1992: 62). Bunu yapmalıdır, aksi takdirde iktidarını ayakta tutamaz. Bu-

rada göze çarpan en önemli şey güçler arasındaki dengesizliktir. Güçlünün güçsüz kıldığı kişinin bedeni üzerindeki mutlak hakimiyeti ve bu beden üzerinde sahip olduğu sonsuz tasarruf hakkı söz konusudur. "Kralın adaleti kendini silahlı bir adalet olarak göstermektedir. Suçluyu cezalandıran kılıç aynı zamanda düşmanları yok eden kılıçtır" (Foucault 1992: 61). Tabii ki, burada kılıçla ifade edilen şey kralın sonsuz iktidarındır. Bununla birlikte, cezanın uygulayıcısı olan cellat, yalnızca yasayı uygulayan kişi değil, aynı zamanda gücü sergileyen kişidir de. Suçun şiddetine egemen olmak için, mahkuma uygulanan bir şiddetin aktörüdür.

Öte yandan, bu ceza infaz şekline çeşitli itirazlar gelir. Özellikle mahkumların çektikleri acılar izleyenler tarafından büyük bir rahatsızlık unsuru olarak dillendirilir; ve böylece ceza infaz yasasında ciddi düzenlemelere gidilir. Yaklaşık olarak elli yıl kadar sonra, "azap çekirilen, parçalanan, organları kopartılan, yüzüne veya omzuna simgesel damga basılan, canlı veya ölü olarak teşhir edilen, seyirlik unsur haline getirilen beden birkaç on yıl içinde ortadan yok olmuştur. Beden, ceza ile yıldırmanın ana hedefi olmaktan çıkmıştır" (Foucault 1992: 9). Böylece ceza artık bir sahne, bir gösteri olmaktan yavaş yavaş çıkmış, içerdiği seyirlik öğeler bir olumsuzluk belirtisi olarak görülmüştür. Bedene dokunulmamakta ya da her ne olursa olsun mümkün olduğunca az dokunulmaktadır. Bu şekilde yeni bir uygulama ortaya çıkmıştır: Bedene işkence uygulamak yerine onu kapatmak. Foucault'nun da belirttiği gibi, hapsedme, zorla çalıştırma, kürek, ikamet yasağı, sürgün gibi cezaların hepsi tamamen fizikseldir ve doğrudan bedene yöneliktir. Ancak beden burada ya bir araç ya da aracı durumundadır. "... onu kapatarak veya çalıştırarak bedene müdahale ediliyorsa, bunun nedeni bireyi hem bir hak, hem de bir mal varlığı olarak kabul edilen özgürlükten mahrum bırakmaktır" (Foucault 1992: 12). Böylece bedene acı çekirme cezanın oluşturucu öğesi olmaktan çıkmıştır. "Cezalandırma, bu dayanılmaz duygular sanatından, bir askıya alınan haklar ekonomisine geçmiştir. Adaletin mahkumların bedenine müdahale etmesi ve ulaşması hala gerekiyorsa da, bu artık çok daha derli toplu kurallara göre olacak ve daha "yüksek" bir amacı hedefleyecektir" (Foucault 1992: 13). Bu şekilde kurşuna dizme gibi modern infaz törenlerinde seyrin ortadan kaldırılması ve acının iptali görülecektir; artık, infazın bir anda gerçekleştirilmesi söz konusudur.

Böylece, kapatma eylemiyle birlikte yeni bir kurumun ortaya çıktığını görmekteyiz: Hapishane(ler). Modern bir kapatılma kurumu olan hapishanenin gelişimi ise oldukça hızlı olmuştur. Çok çeşitli hapishane modelleri geliştirilmiş ve kapatma oldukça kapsamlı ve programlı bir hal almıştır. Foucault, Ortaçağdaki hücrelerden ve hapishane benzeri kapatma yerlerinden hapishaneyi özenle ayırır. Çünkü hücrelerde ve diğer kapatma yerlerinde mahkum, cezası infaz edilinceye ya da fidyesi ödenip serbest bırakılınca kadar kalırken, modern hapishanede daha kapsamlı bir uygulama söz konusudur. Burada mahkumun disipline edilmesi ve ıslahı da görülmektedir. Foucault'ya göre hapishane on dokuzuncu yüzyılın başında keşfedilmiştir. On dokuzuncu yüzyıl başında, hapishane gerçekten bir ceza infaz yeri haline geldiğinde mahkumlara işe yaramaz, iktisadi dolaşımda, dışarıda kullanılamaz işler verilmiş ve işçi sınıfının dışında tutulmuştur. Foucault, bu dönemde,

artık yeni bir bilgi türünün ve buna bağlı olarak yeni bir iktidar biçiminin ortaya çıktığını belirtir. "...-olguların tanıklık yoluyla yeniden fiili kılınması araçlarını elde etmekten ibaret olan, adalete devletin el koyması yoluyla ortaçağın ortasında düzenlenmiş olan- büyük soruşturma biçimine karşıt olarak, tamamen farklı türde yeni bir bilgi, bireylerin yaşamları boyunca denetlenmesi yoluyla norm etrafında düzenlenen bir gözetleme, inceleme bilgisi vardır. Bu, iktidarın temelidir; soruşturma örneğinde olduğu gibi, gözlemenin büyük bilimlerine değil, "insan bilimleri" diye adlandırdığımız şeye -psikiyatri, psikoloji, sosyoloji- verecek bilgi-iktidar biçimidir" (Foucault 2005b: 225).

Foucault modern hapisane sisteminin geldiği son nokta olarak Bentham'ın Panoptikon'unu gösterir. Ona göre, Bentham'ın düşü olan ve bir kişinin herkesi gözetleyebileceği Panoptikon, özünde, burjuvazinin düşü ya da düşlerinden biridir. Bununla birlikte burjuvazi bu düşü, belki Bentham'ın önerdiği mimari yapı biçiminde değil, ama, gerçekleştirmiştir. Bentham'ın Panoptikon konusunda söylediğini hatırladığımızda, onun (Panoptikon'un), mimari bir biçim olmakla birlikte, özellikle bir yönetim biçimi olduğunu görürüz. Bentham'a göre, Panoptikon, "zihin için zihin üzerinde iktidar uygulama biçimidir. Bentham *Panoptikon*'da iktidarın uygulama biçimlerinin bir tanımını görüyordu" (Foucault 2005a: 135). Öte yandan, Panoptikon'la birlikte tamamen farklı bir şeyin meydana geldiğini görürüz. Artık soruşturmanın yerini, gözetleme ve inceleme almıştır. "Bir olayı yeniden oluşturmak değil; bir şeyi ya da daha ziyade bir kimseyi aralıksız olarak ve tümüyle gözetlemek söz konusudur. Bireyler üzerinde bir iktidar uygulayan ve iktidar uyguladıkça hem gözetleme hem de gözetledikleri üzerinde, onlar hakkında bir bilgi imkanına sahip olan biri -müdür, atölye şefi, doktor, psikiyatr, hapisane müdürü- tarafından bireylerin sürekli gözetimi" (Foucault 2005b: 225). Artık temel özelliği bir şeyin olup olmadığını belirlemek değil; bireyin gerektiği gibi davranıp davranmadığını, kurala uygun olup olmadığını, gelişme gösterip göstermediğini belirlemek olan bir bilgi söz konusudur. "Bu yeni bilgi, "Bu oldu mu? Kim yaptı?" gibi sorular etrafından düzenlenmez artık; mevcudiyet ya da namevcudiyet, varlık ya da yokluk terimleriyle düzenlenmez. Norm etrafında, normal olanla olmayan, doğru olanla olamayan, yapılması gerekenle gerekmeyen terimleriyle düzenlenir" (Foucault 2005b: 225). Foucault'ya göre, Panoptizm, toplumumuzun/çağımızın belirgin özelliklerinden biridir. Günümüzde, kişisel ve sürekli gözetim biçimi; denetim, cezalandırma ve ödüllendirme biçimi ve ıslah biçimi altında -bu demektir ki bireylerin bazı kurallara göre dönüştürülmesi ve şekillendirilmesiyle- bireylere uygulanan bir iktidar biçimidir. Panoptizmin gözetleme, denetim ve ıslah etmeyle toplumumuzda varolan iktidar ilişkilerinin temel ve açık bir boyutu gibi durmaktadır (Foucault 2005b: 237).

Şimdi biz "beden"i hukukun bir öznesi olarak mı göreceğiz yoksa politikanın mı? Bu iki alana sıkıştırmadan beden'i farklı bir temelde ele alamaz mıyız? Beden sorununa farklı bir açıdan bakamaz mıyız? Beden sadece bir "et yığını" ya da bir "hapisane" midir? Yoksa bizim yapı bütünlüğümüzü temsil eden bir şey midir? Biz bir beden varlığı mıyız? Yoksa düşünmenin gerçekleştiği bir temel mi beden? Bu noktada beden zihinsel olanın taşıyıcısı, temeli olan bir yapı olarak ele alındığında, bireyin her şeyden önce "bir beden varlığı"

olduğu görülür. Dolayısıyla beden'in sahibi, bir beden varlığı olan bireyin kendi bedeni üzerinde bir tasarrufundan söz etmek mümkün olabilir mi? Olabilirse nasıl? Öte yandan, benim bedenim üzerinde başkası bir tasarrufa nasıl sahip olabilir?

Gerek iktidarın kendini beden üzerinde ve beden üzerinden hareketle gerçekleştirdiği ceza ediminde, gerekse mahkumun kapatılması sonucu cezalandırılmasında, nesne konumunda olan insanın "beden"idir. İktidar sahipleri kendi meşruiyetlerini beden üzerindeki güçleri, beden üzerindeki hakimiyetleri doğrultusunda sağlamaktadırlar. Hukukun da iktidarla yakından ilgili olduğu düşünüldüğünde bu daha açık olarak görülür. Adalet de beden üzerindeki bu uygulamalar doğrultusunda gerçekleşmektedir. Beden adaletin sağlanması için bir "araç" olmaktadır. Ancak toplumu her ne kadar bir gözetleme toplumu olmuş ve denetim mekanizmaları üst boyutlarda işler hale gelmiş olursa olsun, yine de insan bedeni, adaletin sağlanması ve şiddetin nesnesi olmaya devam etmektedir. Dünyanın çeşitli yerlerindeki uygulamalar bu söylenenleri destekler niteliktedir. İran'da uygulanan infaz törenlerinden önce, mahkumun bedeninin "mağdur" olanların yakınları tarafından kırbaçlanması ve infazın bir şölene dönüştürülmesi; Etiyopya'daki recim uygulaması yani kadınların taşlanarak öldürülmesi; Irak'ta Amerikan askerlerinin, bir şölen havasında tutuklulara uyguladıkları şiddet verilebilecek birkaç örnektir. Beden, hala, hukuksal ve politik olana bağlı olarak şiddetin nesnesi olmaya devam etmektedir. Her şeyden önemlisi "beden" hep adaletin sağlanması için bir araç olarak görülmektedir. Suriye'deki olaylar örnek olarak verilebilir.

Öte yandan, "beden ekonomisinin" engellenmesi her ne kadar zor ve imkânsız bir şey gibi görünse de, bu düşünüş biçiminin bize modern dönemden, modern bakış açısından miras kaldığı söylenebilir. Modern söylem bir yandan özgürlüklere vurgu yaparken, diğer yandan insanın kapatılmasını, gözetlenmesini ve disipline edilmesini meşrulaştırmış ve bu düşünme biçimiyle modern özneleri kodlamıştır. İnsanları -bunların içinde geniş bir düşünür ve filozof tayfası da vardır- bunun dışında bir yaşam biçiminin olamayacağı konusunda ikna etmiş görünmektedir. Ancak farklı bir yaşam biçimi, beden'e gereken özenin gösterildiği bir yaşama biçimi neden olmasın ki? Neden insanların birbirleriyle ilişkileri diyalog temelli bir zemine oturtulmasın ki? Bu belki bizi "başkası" sorununu "adam akıllı" irdelemeye götürecektir. Başkası dediğimiz sadece bizim tasarımıımızdan ibaret midir? Başkası, kendimizi onun aracılığıyla kurduğunuz bir "aracı" mıdır? Yoksa "başkası" bizden başka olmakla özgün, bağımsız bir yere mi sahiptir? Ben başkasının hem etik hem de ontolojik olarak "ben"den başka bir yerde konumlandığını düşünüyorum. Bu başkalığı görmek, "başkası"yı sadece bir "akıl" varlığı veya bir "beden" varlığı olarak görmenin dışına çıkıp, onu "somut" bir bütün olarak görmek demektir. Bu bakış, bedenin bir nesne olarak görülmesini engelleyecek ve bedeni bir nesne olarak görmekten vazgeçmeye götürecektir. Düşünce dünyasındaki ve insandaki güdükleşme, her şeyi "akıl" zemininde düşünerek "beden"sel istemleri hor görme, insanı hukuksal veya politik bir özne olarak görmenin bir sonucudur. Doğrusu bu konuda filozoflar da "masum" değildir.

KAYNAKÇA

- *Aristoteles. (1997) Nikhomakhos'a Etik, Çev. Saffet Babür, Ankara: Ayraç Yayınevi.*
- *Bluck, R. S. (1991) Plato's Phaidon, A Translation of Plato's Phaedo with Introduction, Notes and Appendices, R. S. Bluck, London: Reprinted by Routledge.*
- *Çotuksöken B.-Babür S. (1989) Ortaçağda Felsefe, İstanbul: Ara Yayıncılık.*
- *Foucault, M. (1992) Hapishanenin Doğuşu, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara: İmge Kitabevi*
- *Foucault, M. (1995) Deliliğin Tarihi, Çev. Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Kitabevi Ankara*
- *Foucault, M. (2005a) "Cezaevine kapatılma hakkında", Çev. Işık Ergüden, Büyük Kapatılma, İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.*
- *Foucault, M. (2005b) "Hakikat ve hukuksal biçimler", Çev. Işık Ergüden, Büyük Kapatılma, İstanbul: Ayrıntı Yayınevi.*
- *Nietzsche, F. (2001) Ahlakın Soykütüğü Üstüne, Çev. Ahmet İnam, İstanbul: Yorum Yayınevi.*